

Nr 136.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående tecknande av aktier i ett för övertagande av aktiebolaget Svenska lantmännens banks rörelse bildat bankaktiebolag; given Stockholms slott den 16 mars 1923.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

F. V. Thorsson.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 16 mars 1923.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, SCHLYTER, ÖRNE.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson anför:
Jag anhåller att få för Kungl. Maj:t anmäla en fråga av synnerligen angelägen art.

Till en början ber jag få erinra om att 1922 års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag beslutat, att såsom garantifond åt ett aktiebolag med *Bihang till riksdagens protokoll 1923. 1 saml. 111 häft. (Nr 136.)* 1

uppgift att bereda stöd åt inhemska banker finge genom riksgäldskontoret tillhandahållas ett belopp av 50 miljoner kronor statsobligationer. Ifrågavarande aktiebolag, benämnt aktiebolaget Kreditkassan av år 1922, har jämlikt av Kungl. Maj:t meddelade direktiv för bolagets verksamhet att lämna stöd åt kreditanstalt, som i anledning av annan kreditanstalts iråkade eller befarade insolvens bildats för övertagande av den senare anstaltens förbindelser, dock under förutsättning att bolagets styrelse finner tillfredsställande garanti förefinnas för anstaltens soliditet.

I enlighet med de grunder, på vilka propositionen i ämnet vilade, begränsades bolagets rätt att utlåna eller ikläda sig förbindelser till ett belopp motsvarande förutnämnda garantifond och bolagets aktiekapital, 5 miljoner kronor, eller tillhopa 55 miljoner kronor.

Efter framställning från fullmäktige i riksbanken har emellertid årets riksdag, enligt skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 februari 1923, nr 30, beslutat, att totalbeloppet av kreditkassans förpliktelser må uppgå till högst dubbla summan av kassans fonder. Därjämte har riksdagen medgivit, att kassan, när sådant finnes vara oundgängligen nödvändigt, må medverka vid rekonstruktion av kreditanstalt även genom lån till avlyftande av kreditanstalts engagemang.

Jag skall inom den närmaste tiden återkomma till frågan om de åtgöranden, som från Kungl. Maj:ts sida erfordras med hänsyn till vad riksdagen sålunda beslutat.

Den av riksdagen nu medgivna utvidgningen av kreditkassans verksamhet var, såsom allmänt är känt, föranledd av bland annat nödvändigheten av att bispringa aktiebolaget Svenska lantmännens bank, som på grund av inträffade förluster krävde en genomgripande rekonstruktion. Det har emellertid visat sig, att detta syfte ej står att nå inom den hittillsvarande ramen för kreditkassans verksamhet, även med den jämkning, som årets förberörda riksdagsbeslut innebär.

Till chefen för finansdepartementet hava nämligen ordföranden i styrelsen för kreditkassan, advokaten E. Löfgren och kassans verkställande direktör, bankdirektören H. S. Tamm ingivit en skrivelse av den 13 mars 1923, vari anföres följande:

»I samband med bankrekonstruktionerna under senare delen av förra året har även frågan om rekonstruktion av aktiebolaget Svenska lantmännens bank, som på sin tid bildades för att finansiera de kooperativa sammanslutningarna mellan landets jordbrukare, blivit allt mera aktuell, särskilt sedan bankens likviditetsställning under november månad avsevärt försämrats. I samråd med bankinspektören uppgjordes därpå i december en plan för rekonstruktion på basis av då befintliga uppgifter rörande bankens ställning. För genomförandet av denna plan förutsattes medverkan i olika avseenden av aktiebolaget Kreditkassan av år 1922.

Sedan bokslut i banken i januari månad uppgjorts, framlade styrelsen ett av

tvänne styrelseledamöter och en revisor utarbetat förslag till konsolidering av banken; i detta förslag utgick man från att av bankens egna fonder m. m. ett belopp av kronor 7,100,000 borde avskrivas samt ett belopp av kronor 9,000,000 skulle avsättas på delcrederekonto för att möta väntade förluster. Sedan detta förslag diskuterats med bankspektören och undertecknad Tamm, vilka redan i sakens dåvarande läge ansågo att större avskrivningar borde äga rum, inlämnade bankens styrelse i medio av februari ett förslag till kreditkassans styrelse, enligt vilket ytterligare kronor 2,500,000 avsatts till delcrederekonto. Det då framlagda rekonstruktionsförslaget avsåg, att en ny bank med en grundfond av kronor 10,000,000 skulle bildas för övertagande av aktiebolaget Svenska lantmännens banks rörelse. Av den nya bankens grundfond skulle 5,000,000 kronor nytecknas. Banken skulle dessutom börja med en reservfond av 2,500,000 kronor. Av den gamla bankens kapital skulle alltså kronor 7,500,000 anses vara kvar.

Kassans stöd ifrågasattes för belåning av de nya aktierna intill kronor 5,000,000, varjämte för stärkande av bankens likviditet engagement till angivet betydande belopp skulle av kassan övertagas. Kassans styrelse, som redan den 2 februari på förfrågan förklarar sig under vissa förutsättningar icke vilja ställa sig avvisande beträffande ifrågasatt stöd vid en rekonstruktion av banken, beslöt med anledning av denna framställning att uppdraga åt representanter inom kassan för riksbanken, riksgäldskontoret och de privata bankerna att verkställa den ingående undersökning av bankens ställning, som ansågs nödig för ett definitivt ställningstagande till frågan om kassans medverkan. Denna undersökning har givit till resultat, att för att bringa banken på solid grund en ytterligare nedskrivning beträffande vissa engagement vore erforderlig, varjämte de av styrelsen ifrågasatta åtgärderna för att förskaffa den nya banken nödig likviditet icke vore tillfyllestgörande.

Dessutom gav undersökningen vid handen, att bankens största kund, Svenska lantmännens riksförbund, var i en sådan ställning, att även detta företag erfordrade en konsolidering.

Vid sådant förhållande har kassans styrelse icke ansett sig böra eller ens jämlikt sina av Kungl. Maj:t erhållna direktiv vara befogad att medverka vid rekonstruktionen på sätt densamma ifrågasatts.

I det att undertecknade, efter styrelsens uppdrag och i samråd med bankspektören, härmed bringa styrelsens sagda beslut till herr statsrådets kännedom, hava vi samtidigt att fästa uppmärksamheten å följderna av den inträdda situationen.

Banken står, efter vad som konstaterats, inför omedelbar betalningsinställelse, varmed sannolikt måste följa betalningsinställelse av riksförbundet och möjligen även av vissa dess underorganisationer.

Med hänsyn till de fullkomligt oberäkneliga konsekvenserna av en dylik eventualitet lär herr statsrådet icke underlåta att överväga möjligheten av ett ingripande på annan väg än som i gällande direktiv för kreditkassan är förutsatt i syfte att förebygga en omfattande katastrof såväl inom jordbruksnäringen som för mängden av insättare hos banken av såväl allmänna som enskilda medel.»

Till komplettering av de i den nu återgivna skrivelsen lämnade uppgifterna angående bankens ställning torde jag böra omnämna, att

bankens aktiekapital utgjort 20 miljoner kronor samt i övrigt fonderade eller eljest avsatta medel vid senaste årsskiftet uppgingo till i runt tal 6.2 miljoner kronor.

Jag bör även framhålla, att sedan bankens ledning erhållit under rättelse om den uppfattning, man inom kreditkassans styrelse vunnit angående möjligheten att bispringa banken, bankstyrelsen efter samråd med bankinspektören beslutat att tillsvidare från och med den 15 innevarande mars i viss omfattning avstänga bankrörelsen.

*Departements-
chefen.*

Den från kreditkassans ordförande och verkställande direktör inkomna skrivelsen ger vid handen, att förhållandena beträffande Svenska lantmännens bank måste betecknas såsom i hög grad bekymmersamma. Anledningarna till att utvecklingen av banken fått en så ogynnsam riktning, skall jag ej närmare inlåta mig på. Att en utebliven rekonstruktion av banken skulle få vittgående följder torde vara otvivelaktigt, beroende framför allt på den stora utbredning, som Svenska lantmännens riksförbund med anslutna föreningar bland jordbrukarna erhållit inom snart sagt alla delar av landet.

Att kreditkassan icke kunnat direkt ingripa för stödjande av banken, följer därav att enligt de uppgjorda rekonstruktionsplanerna banken icke skulle erhålla nödig soliditet. Och att söka genom medverkan av andra privatbanker och enskilda åstadkomma en hållbar rekonstruktion på annan bas har befunnits vara uteslutet.

Då jag för min del ansett alla ansträngningar böra göras för att bereda en utväg ur det för vida kretsar inom jordbruksnäringen bekymmersamma läget, har jag samrått såväl med representanter för kreditkassan och bankinspektören som med bankledningen om den lämpligaste lösningen. Efter övertägande i olika riktningar har jag kommit till den uppfattningen att staten bör tillskjuta erforderligt kapital för bildande av en ny bank, som övertager lantmannabankens samtliga fordringar och skulder, de förra vederbörligen nedskrivna.

Enligt den plan för den nya banken, som hittills hunnit skisseras, skulle staten i banken teckna aktier för ett belopp av 15 miljoner kronor. Härutöver skulle 5 miljoner kronor tecknas av enskilda personer, i första hand aktieägarna i den nuvarande banken. Denna teckning av enskilda skulle garanteras av kreditkassan. På så sätt skulle den nya bankens aktiekapital uppbringas till 20 miljoner kronor, vilket belopp befunnits vara nödigt men också tillräckligt för att banken skall nå erforderlig styrka. Huruvida de gamla aktieägarna skulle kunna på grund av nuvarande aktieinnehav berättigas att utan kontant insats erhålla

aktier i den nya banken, torde få bliva beroende på den slutliga värderingen av bankens portfölj. I varje fall kan en på sådant sätt åstadkommen tillökning av aktiekapitalet utöver ovan berörda 20 miljoner kronor icke komma att röra sig om mer än ett par miljoner kronor.

Förutom kreditkassans medverkan för teckning av förberörda 5 miljoner kronor aktier torde det vara nödvändigt, att kreditkassan övertager vissa av lantmannabankens engagemang.

Det belopp, med vilket staten skulle ingå i den nya banken, är ju högst betydande. Givetvis måste det förutsättas, att de engagemang, som banken skulle övertaga, nedskrivs till fullt betryggande värden och att banken tillförsäkras en fullt affärsmässig ledning. Vad själva beloppet angår, vill jag framhålla, att detsamma bör ses mot bakgrund av att en stor mängd kommunala och andra mer eller mindre offentliga institutioner i lantmännens bank insatt betydande belopp, vilka vid en vanlig likvidation av banken med eventuellt åtföljande konkurs till stor del skulle äventyras.

För att möjliggöra statens ifrågavarande aktieteckning bör under utgifter för kapitalökning äskas ett anslag å 15 miljoner kronor. Detta belopp bör anskaffas genom fast upplåning, vilket föranleder höjning av lånemedelstiteln å riksstaten för budgetåret 1923—1924. Jag vill emellertid i detta sammanhang framhålla, att det i statsverkspropositionen upptagna lånemedelsbeloppet icke kommer att för därmed avsedda ändamål fullt utnyttjas, i det att det för kapitalökning å egnahemslånefonden i budgetförslaget beräknade beloppet 25 miljoner kronor i den slutliga propositionen i ämnet begränsats till 21 miljoner kronor.

Beträffande formerna för statens medverkan i ledningen av den nya banken är jag ej i tillfälle att nu närmare yttra mig, men torde erforderliga bestämmelser få meddelas av Kungl. Maj:t.

Under återopande av vad jag nu anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels å riksstaten för budgetåret 1923—1924 under utgifter för kapitalökning och rubriken »statens aktier» anvisa ett anslag, att utgå av lånemedel, av 15,000,000 kronor, att efter Kungl. Maj:ts beprövande användas för aktieteckning i ett för övertagande av aktiebolaget Svenska lantmännens banks rörelse bildat bankaktiebolag,

dels och vid bifall härill höja den i statsverkspropositionen upptagna inkomsttiteln »fast upplåning» med 11,000,000 kronor.

Kungl. Maj:ts proposition Nr 136.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bil. litt. . . . vid detta protokoll utvisar, skall till riksdagen avlåtas.

Ur protokollet:

Gunnar Grip.